

ціннісного ставлення до рідного краю ми вважаємо систематичне вплітання у виховну роботу вчителя-класного керівника виховних заходів, нетрадиційних занять краєзнавчого спрямування. Слід зазначити, що виховні заходи та заняття необхідно проводити за допомогою нестандартних форм організації: телепередачі, конференції, експедиції, бібліозаняття, сімейні збори й ін. Залучати до роботи також інтерактивні методи і прийоми: репортажі, бюлетені, бумеранги, дискусійні методи, книгомандри [4, 114].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, краєзнавча тематика і творча організація виховної роботи відкриває широкі можливості для введення у виховну роботу школи нетрадиційних форм і методів залучення інтерактивних видів діяльності, а це у свою чергу розширює потенціал вартісних потреб дитини, зміцнює мотиваційну краєзнавчу сферу, дає підґрунтя для розвитку краєзнавчо-усвідомленої, доцільної діяльності.

Завдяки тематичній єдності базового й регіонального компонентів та позаурочній діяльності учнів створюється сприятливий фундамент для впровадження інтегративних технологій виховання. Такий підхід цілком узгоджується з синкретизмом сприйняття світу, що є характерним для дітей цього віку й оптимальним для використання краєзнавчого потенціалу у вихованні молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матвієнко О.В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра. – Київ: Стилос, 1999. – 154 с.
2. Сучасні шкільні технології / Упоряд. І. Рожнятковська, В. Зоц. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. – Ч. 2. – 128 с.
3. Степанюк А. Формування у школярів емоційно-ціннісного ставлення до живої природи // Шлях освіти. – 1999. – № 4. – С. 12 – 14.
4. Краеведение: Пособие для учителей / Под ред. А.В. Даринского. – М., 1987. – 290 с.

УДК 371.135

Г.О. Шкляєва

Кременчуцький інститут

Дніпропетровського університету економіки і права

КУЛЬТУРА І ЦИВІЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У статті розглянуто актуальні питання формування гуманістичної спрямованості особистості засобами культури. Висвітлено проблеми сучасної цивілізації та національної культури в контексті гуманістичної освіти.

The actual questions of forming a humanism orientation of personality consider culture facilities. The problems of modern civilization and national culture in context of humanism education reflect.

Постановка проблеми. Сучасний світ зіткнувся з соціально-економічними та морально-естетичними проблемами суспільного розвитку та природного середовища. Єдиний спосіб забезпечити процвітаюче і безпечне майбутнє наступним поколінням – вирішення питання виховання особистості на основі її звернення до визнання пріоритету загальнолюдських культурних цінностей.

Сьогодні, як ніколи, в Україні зросла потреба в особистісному самовизначенні, професійній підготовці фахівців усіх соціально-економічних структур. У сучасному світі посилення інтересу до проблеми людини у всій її різноманітності спричиняє зокрема усвідомлення необхідності гуманізації та демократизації освітньо-виховного процесу. Саме тому процес гуманізації і демократизації освіти в сучасних умовах розглядається як реорганізація і запровадження змісту демократичних і гуманістичних засад [1].

Реалії сучасного життя примушують людину жити в досить напруженому темпі, інколи не помічаючи природного середовища та навколишнього світу. В гонитві за досягненням своєї мети людина не завжди замислюється над результатами цивілізаційної діяльності.

Проте сучасний світ перебуває на порозі грандіозних соціально-економічних перетворень, технічних і культурних змін. Кризові явища цивілізованого суспільства, тобто сучасна індустріальна цивілізація, у нинішньому вигляді жорстко протистоять екологічній системі нашої планети. Світоглядні пошуки людини мають бути спрямовані на збереження навколишнього середовища заради майбутнього цивілізації.

Проілюструвати складність цієї проблеми допоможе взаємопов'язане стимулювання життєздатного економічного прогресу та зцілення відносин між сучасною цивілізацією і глобальними екологічними системами Землі. Науковці все глибше замислюються над факторами забезпечення життя на нашій планеті, умовами й чинниками його продовження. Людство поступово звертає свій погляд на орієнтацію щодо розуміння природи як вічної умови існування людської цивілізації – чинника, поза яким людське життя стає неможливим.

Метою статті є розгляд актуальних питань формування гуманістичної спрямованості особистості засобами культури, а також

висвітлення проблеми сучасної цивілізації та національної культури у контексті гуманістичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Вплив людини на природу суттєво змінює вигляд планети. Наслідки цивілізованого (ідеального за М. Монтенем) суспільства, заснованого на пануванні розуму і справедливості, жахливі. Знищено 2/3 усіх лісів на планеті, близько 1 млрд 200 млн людей відчувають нестачу питної води. За прогнозами, зробленими експертами ООН, уже через 30 років більше половини населення Землі страждатиме від нестачі води, а 2,5% мешканців планети голодуватимуть. Учені стверджують, це – результат руйнівного впливу непродуманої діяльності людини щодо світової екологічної системи планети [6].

За цих умов дедалі більше поширюється розуміння того, що взаємодію цивілізованого суспільства і природи необхідно будувати так, щоб розвиток суспільства не завдавав шкоди, сприяв розвитку навколишнього середовища. Зрозуміло, що гармонійний розвиток суспільства неможливий без всебічного врахування природного. Безперечно, процвітання України пов'язано з економічним прогресом, здатністю виробляти для світового ринку нову продукцію і технології, але без руйнації довкілля.

згідно з коеволюційними принципами, людство, для того щоб забезпечити своє майбутнє, повинно не лише змінювати біосферу, пристосовуючи її до своїх потреб, але й змінюватися саме, відповідно до об'єктивних вимог природного середовища. Цивілізаційна діяльність людини (ігнорування законів природи) стала однією з передумов виникнення глобальних сучасних проблем.

Саме тому питання виживання людства турбує всіх мислячих людей планети, адже від культури і виховання підрастаючого покоління залежить розумне використання і збереження природного середовища. Духовне вдосконалення особистості стає запорукою складного феномена культури, який, у свою чергу, відображає індивідуально-особистісну творчу картину світу [2].

Поширюючись через засоби масової інформації (телебачення, преса, комп'ютерні мережі тощо), культурний вплив техніки охоплює широку аудиторію, в результаті чого формує свідомість і самосвідомість особистості. Таким чином, особистість свідомо орієнтується на цінності масової культури. Ціннісні орієнтації, засновані на стереотипах свідомості,

тобто певні стандартні штампи, не вимагають від людини великих витрат розумової енергії, почуттів, волі, адже, не сприяють розвитку духовності, відволікаючи людину від реальної дійсності. Масова культура маніпулює свідомістю, спричиняє суттєве зниження загальної якості культури, яка у свою чергу втрачає стилістичну своєрідність.

Сьогодні, коли в Україні відбувається становлення нової системи освіти і виховання, змінюються і ціннісні пріоритети культури. Перед освітянами постає завдання навчання і виховання молоді на стилістиці національного ґрунту. Світогляд особистості формується під впливом духовної культури суспільства, навколишнього середовища і внутрішньої культури індивіда.

Поєднання в людині краси, любові, відповідальності, істини сприяє всебічному розвитку особистості, формуванню духовної культури, інтелігентності, духовного багатства тощо. Таким чином, мета естетичного виховання особистості диктується необхідністю розумного функціонування демократичної держави.

У сучасній світовій історичній і філософській літературі поняття „культура” і „цивілізація” використовуються як синоніми, тобто сукупність духовних і матеріальних досягнень суспільства. Але це не зовсім так. Цивілізація, на думку німецького філософа О. Шпенглера, відносно самостійне цілісне соціально-історичне утворення, локалізоване у просторі й часі [10]. Певні історичні етапи відповідають різним рівням розвитку матеріальної та духовної культури. У концепції англійського мислителя А. Тойнбі історичний розвиток суспільства постає як різноманіття локальних цивілізацій, де кожній цивілізації притаманна власна культура [8].

І. Кант стверджував, що вищий ступінь розвитку культури людини полягає в її моральній досконалості і пов'язаний з вільним та усвідомленим дотриманням моральних норм. Таким чином, цивілізація, на думку філософа, починається з установлення правил людського життя і поведінки, що обмежують деякі вчинки людей [4].

Безперечно, цивілізація є досить високим ступенем оволодіння силами природи і сприяє покращанню якості й рівня життя людини. Проте зазначимо, що самі досягнення цивілізації ще не визначають духовного і культурного розквіту суспільства. Досягнення цивілізації набувають культурного значення залежно від того, для чого вони використовуються.

Не всяка цивілізована людина стає культурною. І якщо ми говоримо про цивілізовану людину, перш за все соціум розглядається під впливом зовнішніх регулюючих норм суспільства. Культурною ж особистістю стає завдяки власним переконанням.

За твердженням О. Шпенглера, джерелом культурного виховання кожного народу є його душа. Оскільки в сучасних умовах основною формою соціальної спільності людей вважається нація, у дослідженнях культури найчастіше використовують поняття „національна культура”. Кожну національну культуру можна вважати процесом становлення і розкриття сутності людської цивілізації в конкретну історичну епоху [10].

О.Л. Шевнюк вважає: унікальність кожної національної культури зумовлена тим, що „вона творчо входить у людську природу і людський спосіб буття; тісно пов’язане з вихованням, яке історично зумовлено і створено самим народом з урахуванням ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь [9].

Гуманістична спрямованість вітчизняної педагогіки має давню традицію. На основі гуманістичного пошуку педагогічної спадщини К.Д. Ушинського, А.С. Макаренка, В.А. Сухомлинського стверджувалися ідеї нерозривної єдності природного і суспільного в людині.

Значний внесок у розвиток української педагогічної думки зробив видатний педагог-практик Антон Семенович Макаренко. До класики сучасної педагогіки письменник увійшов як фундатор інтенсивної педагогіки, один із засновників теорії та методики колективного виховання. Він наполягав на необхідності високої культури, працездатності вчителів, створював умови для „виховання через життя”, роботи, прагнень колективу [5].

Педагогічна теорія А.С. Макаренка враховувала індивідуальний підхід до особистості у процесі колективного виховання і перевиховання. Методика виховної роботи поєднувала навчання з продуктивною працею. Багато уваги педагог приділяв проблемам морально-естетичного та фізичного виховання. У сучасних умовах виховні методи А.С. Макаренка потребують системного переосмислення.

З позицій сьогодення на значну увагу заслуговує гуманістично-новаторська спадщина В. Сухомлинського: „Серце віддаю дітям”,

„Народження громадянина”, „Сто порад учителеві”, „Як виховати справжню людину”. Педагогічна концепція В. Сухомлинського пронизана ідеєю гуманістичного проектування людини.

Розробляючи систему гуманістичного виховання, В. Сухомлинський створював психолого-педагогічні ситуації, виховна сутність яких зумовлена конкретною практичною діяльністю учнів у реальних життєвих умовах. Він розробив педагогічну технологію „школи під відкритим небом”, де існують уроки мислення на природі, формуються етично-естетичні почуття особистості [7].

Виховання підростаючого покоління на багатовікових традиціях українського народу ґрунтується на засадах родинного виховання, на ідеях і засобах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що уособлюють вищі зразки виховної мудрості українського народу [3].

Активний пошук вітчизняних учених-практиків, звернення до гуманістичних традицій українських педагогів, розробка психолого-педагогічних систем і технологій, які мають гуманістичну спрямованість, визначають стратегічний напрям розвитку сучасної освіти.

Висновки. Вирішенню проблеми гуманізації вищої освіти сприяє введення в навчальні плани дисциплін культурологічного циклу: „Історія української та зарубіжної культури”, „Культурологія”, „Новітня світова культура”. Культурологічні дисципліни формують у студентів аналітичні та інтегруючі структури свідомості, розвивають інтелект, творчі здібності та формують гуманістичну спрямованість майбутнього фахівця.

Сучасна дійсність потребує людей з активною життєвою позицією, з розвиненим почуттям власної гідності, яким притаманні волелюбність, самостійність, підприємливість, творча активність. Складовою конструктивного розв’язання соціально-економічних, політичних, культурних проблем нової України є гуманність – найвища особиста якість людини, вияв усього найкращого в людині через результат власних переконань.

Принцип гуманізації сучасної навчально-виховної системи є передумовою сходження до вершин світової культури. Актуальною є проблема створення інноваційного потенціалу професійного навчання, який б оптимально, використовуючи всі позитивні надбання традиційної навчальної системи попереднього періоду, запроваджував новітні освітньо-педагогічні системи та сучасні інноваційні технології і відповідав вимогам педагогічного сьогодення.

Життєвий досвід і величезна наукова практика свідчать, що науки не здатні замінити підвалини моральності. Людина повинна звернутися до загальнолюдських цінностей, до традиційного уявлення про красу, добро і культуру. Вивчення культурно-історичної скарбниці людства може зробити з людини духовну особистість, щасливу і радісну.

На думку українських мислителів (С. Яворського, Ф. Прокоповича, Г. Сковороди, Т. Шевченка), духовну особистість творить шлях добра, істина усвідомлюється через пізнання історії та культури нації, розуміння своєї істинної духовної природи, свого призначення у світі [9].

Отже, головною умовою навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі є його професійна зорієнтованість, спрямована на те, щоб кожний студент став повноцінним, самодостатнім, творчим суб'єктом діяльності, спілкування, пізнання, вільною і самодіяльною особистістю. Саме в цьому і полягає гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу, центром і метою якого є особистість людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія. – К., 1996.
2. Арцишевський Р., Бондарчук С., Возняк С. та ін. Людина і суспільство. – К., 2002.
3. Бех І.Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 3. – С. 5 – 14.
4. Заїченко Г. Доля філософії та культури наприкінці ХХ сторіччя // Філософія і соціологічна думка. – 1992. – № 9.
5. Макаренко А.С. Некоторые выводы из моего педагогического опыта // Соч.: В 7 т. – М.: АПН РСФСР, 1958. – Т. 5. – С. 227 – 250.
6. Матеріали конференції ООН в Ріо-де-Жанейро (1992 р.).
7. Сухомлинський В. Моя педагогічна система людини // Радянська школа. – 1988. – № 6 – 9.
8. Тойнбі А. Дослідження історії: У 2 т. – К., 1995. – Т. 2.
9. Шевнюк О.Л. Українська та зарубіжна культура: Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. – К.: Знання-Прес, 2003. – 277 с.
10. Шпенглер О. Закат Европы. – М., 1992.